

Jeszcze o cmentarzach

Zachwiała się trochę moja teoria o cmentarzach zakliczyńskich, kiedy dokładniej zacząłem się przedzierać przez gąszcz "hieroglifów" łacińskich zawartych księgach zmarłych (Liber Mortuorum) i różnych adnotacji uczynionych tam w rubrykach na temat przyczyn zgonów, a także o miejscach pochówku ciała... A tak w ogóle, to badanie historii, to takie składanie puzzli, co chwilę ukazuje się inny a zarazem pełniejszy obraz... Najstarsze zaś metryki zmarłych z naszej parafii pochodzą z roku 1731¹. W metrykach tych od 1752 roku **aż do 1783** wpisywano zawsze miejsce pochówku. Chociaż i te adnotacje są bardzo ogólne i niedokładne, to jednak są cenne. Dokumenty z tego czasu mówią nam, że wówczas grzebano zmarłych wokół kościoła, a także w samym kościele i w dzwonnicy. Wygląda na to, że do tego czasu nie było żadnego innego cmentarza tylko ten przykościelny. Wobec powyższego kwestia, czy w roku 1760 **zrównany został cmentarz przy kościele**², staje się bezzasadna. Na pewno o ten cmentarz chodzi, a określenie, że "zrównano" oznacza, że nie zaprzestano na nim grzebania, a jedynie ten cmentarz uporządkowano!

W tym czasie grzebano również w kościele. W poprzednim, nieistniejącym już dziś budynku w latach 1752-1772 pochowano 30 osób, a w dzwonnicy 3. Wśród nich przy ołtarzu Matki Bożej Zakliczyńskiej spoczął zmarły 23 maja 1762 roku ks. Antoni Piorowski³ fundator "Polonusa" - dzwonu, którym cieszymy się do dziś.... Dokładniej wszystkich pogrzebanych w tej świątyni obrazuje tabela poniżej:

Lp.	Imię i nazwisko	Wiek	Data śmierci	Miejscowość	Miejsce grobu
1.	Anna Dobrzyńska - z dworu	3 i 1/2	19.12.1752	Cz. dwór	przed ołtarzem MB
2.	Zofia Horabikowa (Horabik)	67	27.12.1754	?	w dzwonnicy
3.	Agnieszka Zabdryka (Zabderz)	55	29.10.1749		w kościele
4.	Regina Mleczkowa (Mleczek)	50	14.01.1750		w kościele
5.	Stanisław Piorowski - ojciec prob.	?	5.12.1758	?	w kościele k/ krzyża
6.	Róża Dobrzyńska	?	10.03.1760	Cz. dwór	w kościele
7.	Paweł Cygan	72	12.03.1760	?	w kościele
8.	Sebastian Góral	30	11.04.1760	?	w kościele
9.	Franciszek Zabderz	32	29.12.1761	?	w kościele
10.	Maciej Firek	70	20.02.1762	Z.	w kościele
11.	Ks. Antoni Piorowski - prob.	?	23.05.1762	Z.	przy ołtarzu MB
12.	Regina Matodzyna (Matoga)	26	26.07.1762	Z.	przy ołt. Św. Antoniego
13.	Franciszek Matoga	66	27.07.1762	Z.	pod dzwonem
14.	Wojciech Małota	30	31.01.1763	Z.	przy ołt. Św. Antoniego
15.	Regina Poznańska	63	26.05.1763	Cz.	w kościele
16.	Dziecię od p. Manieckiego	0	31.12.1763	St. dwór	przy ołtarzu MB
17.	Jadwiga Trzopka (Trzop)	79	9.04.1764	Sik.	przy ołtarzu MB
18.	Anna Płachcina (Płachta)	63	7.05.1764	Z.	przy ołtarzu św. krzyża
19.	Józef Panek - benefactor ekl.	68	1.10.1764	Z.	przy ołtarzu MB
20.	Agnieszka Kaczor	80	18.01.1765	Z.	przy ołt. Św. Antoniego
21.	Agata Kiszka	70	6.03.1765	Z.	w kościele pod chórem
22.	Stanisław Ślusarczyk	32	2.04.1765	Z.	w kościele
23.	Michał Poznański	80	23.10.1766	Cz.	w kościele pod chórem
24.	Tomasz Wylegała	ok. 60	29.04.1767	St.	przy ołtarzu św. krzyża
25.	Stanisław Cygan	59	10.05.1767	Cz.	przy wielkim ołtarzu
26.	Mikołaj Piechowski - serwus aula	?	19.10.1767	Cz.	przy ołtarzu św. krzyża
27.	Maciej Suder	40	17.03.1768	Z.	w kościele pod chórem
28.	Tomasz Janczyk	51	23.05.1769	Z.	przy ołtarzu św. krzyża

¹ Por. LB t. III, (Liber baptisatorum, copulatorum et defunctorum).

² Wspomina o tym inwentarz ks. Antoniego Piorowskiego z roku 1760.

³ Por. LB, t. 4, s. 65. Wówczas ołtarz Matki Bożej był obok głównego przy zakrystii. Por. Wiz. Załuskiego z 1847, AV 33, s. 11.

29.	Szymon Firek	dziecko	11.03.1771	Z.	pod dzwonami
30.	Kazimierz Zawadzki - z dworu	?	2.09.1771	St.	w kościele pod chórem
31.	Mateusz Płachta	86	21.09.1772	Z.	w kościele pod chórem
32.	Andrzej Bławut	22	19.10.1772	Cz.	w kościele pod chórem
33.	Maciej Płachta	86	9.09.1772	Z.	w kościele pod chórem

W nowej, obecnej świątyni zaraz po jej wybudowaniu, kiedy była jeszcze w stanie surowym, nie zaprzestano grzebania zmarłych. Jako pierwsza pochowana została 11.01.1774 Barbara Cygan z Czechówki, o której w księdze zmarłych⁴ w uwagach dopisano: *vere Femina dewota*, co znaczy: *prawdziwie pobożna niewiasta*. Zaś w roku 1781 (14 stycznia) spoczął tu budowniczy tej świątyni ks. Wojciech Brandysiewicz. Wielokrotnie opowiadano mi, że kiedy w roku 1999 roku kładziono posadzkę w kościele znaleziono pod chórem⁵ grób ks. Brandysiewicza. Nie wiem, na jakiej podstawie tak sądzono, jednak adnotacja w księdze zmarłych mówi jednoznacznie, że pochowany został w świątyni przy ołtarzu Matki Bożej⁶: *ad altare B.M.V. in Templo*⁷...

W nowym kościele pogrzebanych zostało w sumie 15 osób, a 12 pod dzwonnica. Obrazuje to poniżej tabela.

Lp.	Imię i nazwisko	Wiek	Data śmierci	Nr domu	Miejsce grobu
1.	Barbara Cygan	60	11.01.1774	Cz.	w kościele w nawie z pr. str
2.	Katarzyna ? Harnicka ?	57	25.03.1774	St.	w kościele pod chórem
3.	Józef Łopacik (Łopata)	9	8.08.1774	Z.	w kościele pod chórem
4.	Małgorzata Zabderz	75	7.01.1775	Cz.	w kościele pod chórem
5.	Marcin Góral	9	30.03.1775	Z.	w kościele w nawie
6.	Bartłomiej Panek	dziecko	2.05.1776	Z.	w kościele pod chórem
7.	Wojciech Oramus	?	14.06.1774	Z.	przy ołtarzu MB
8.	Regina Ślusarczykowa	60	30.10.1776	Z. 15	pod dzwonami
9.	Kacper Chorabik	1/4	30.10.1776	Z. 45	pod dzwonami
10.	Szymon Salawa	4	16.01.1776	Z. 34	pod dzwonami
11.	Michał Bławut	62	22.11.1776	Cz. 7	pod dzwonami
12.	Anna Cyganka (Cygany)	62	24.12.1776	Cz. 41	pod dzwonami
13.	dziecko M. Zabawski	3/4	6.03.1777	St. 1	w świątyni
14.	Piotr Matyasik	84	3.04.1777	Cz. 20	pod dzwonami
15.	Katarzyna Pankowa (Panek)	17	4.04.1777	Z. 17	na południu kościoła.
16.	Maciej Harnik	83	14.02.1778	St.	w kościele w nawie
17.	Jakub Kurek	36	14.02.1780	Z. 16	w kościele pod chórem
18.	ks. Wojciech Brandysiewicz	50	14.01.1781	Z. 24	przy ołtarzu MB.
19.	St-w Matogiewicz (Matoga) syn. org.	9 tyg.	22.06.1783	Z. 23	w kościele
20.	Jan Matogiewicz (Matoga)	10 tyg.	29.06.1783	Z. 23	w kościele na południu
21.	Kunegunda Rupikówna s. prob.	35	? 1785	Z. 24	w kościele
22.	Wojciech Wyka	90	29.08.1785	Z. 3	pod dzwonami
23.	Kazimierz Suderek (Suder) czerwonka	1	29.05.1786	Cz. 9	pod dzwonami
24.	Katarzyna Sudrówna (Suder)	1	3.10.1787	Z. 10	pod dzwonami
25.	Regina Wycyna (Wyka)	100	7.04.1788	Z ?	pod dzwonami
26.	? Pankowna	4	24.07.1788	Z. 17 ?	pod dzwonami
27.	Magdalena Pankowna (Panek)	25 tyg.	10.07.1788	Z. 17	pod dzwonami

Tak więc w świątyni naszej spoczywa przynajmniej dwóch księży. Niewykluczone, że jest ich więcej. Żeby to zbadać, trzeba by trochę więcej czasu i cierpliwości i odpowiedniego przygotowania, aby przedrzeć się - jak już napisałem - przez gąszcz łacińskich hieroglifów, przez zaporę skrótów pisarskich i zaporę wyblakłego atramentu w niektórych miejscach.

⁴ LB t. IV, s. 83.

⁵ Błędnie informuje o tym także tablica epitafijna przy zakrystii.

⁶ Por. LM t. VII, s. 4.

⁷ Pot. LM, t. VII, s. 4.

W Liber Mortuorum poza wymienionymi wyżej w tabeli pogrzebanymi w kościele, wpisani są wszyscy inni zmarli. Jednak nie zostało przy nich precyzyjnie określone, na przykościelnym cmentarzu zostali pogrzebani. Są jedynie określenia: *ad meridiem* - od południa, *ad oriento* - od wschodu, *ad occidentem* - od zachodu, *ad septemtrionem* - od północy, *ad occasalis?* - , *ad ortum solis* - od wschodu słońca itp. Nie zostało zapisane do jakiego cmentarza określenia te się odnoszą, ale skoro był jeden, to dla nich było jasne i nie trzeba było dodatkowego określenia. Dla mnie zaś na poziomie mojej obecnej wiedzy jest także jasne, że chodziło o cmentarz przykościelny.

W tym miejscu, zastanawiam się, jednak jak to możliwe, aby w roku 1773-74 na czynnym miejscu grzebalnym (wewnątrz i wokół kościoła) można było budować nową świątynię?... Wnętrze można wytłumaczyć łatwo, albowiem stary kościół był nieco mniejszy. Nowe ściany zatem nie naruszały grobów wewnątrz, jednak na zewnątrz ściany postawione być musiały na grobach.... Być może prochy przenoszono, ale nic o tym nie wiemy z dostępnych nam dokumentów.

Na podstawie ksiąg w dużej mierze możemy określić czyi pradziadowie i krewni spoczywają w kościele, albowiem niebawem po I rozbiorze Polski Austriacy wprowadzili numery domów, które po dziś dzień są aktualne. Zaś w roku 1776 nakazali zaprowadzić nowe księgi z drukowanymi rubrykami, w których umieszczano również numer domu zmarłego i miejsce pochówku.... Ponadto 9.09.1784 r wyszło rozporządzenie władz austriackich zakazujące grzebania zmarłych przy kościołach, a także między skupiskami domów. Jednak nie przestrzegano tego rozporządzenia, w Zakliczynie także, jak świadczą o tym adnotacje, zmarli grzebani byli nadal w kościele i wokół niego. Zaniechano tej praktyki dopiero po kolejnym rozporządzeniu ok. r. 1790⁸. ...

Napisałem na początku, że zachwiała się moja teoria o cmentarzach w Zakliczynie. Do niedawna bowiem sądziłem, że pierwszy najstarszy cmentarz, ten wokół kościoła, *zrównano* w roku 1760 i że po prostu zaprzestano tu grzebać. Tymczasem jak pokazują to księgi, w latach 1752-1783 wokół kościoła grzebano!!! Zaczęłem więc sądzić, że w takim razie wówczas *zrównano* cmentarz Podgórskich na Podlesiu. Ostatnio zaś badając sprawę pomoru głodowego z roku 1847 na terenie naszej parafii w księgach zmarłych wszystkich trzech wiosek znalazłem adnotację: *Sepultus est in novo cometerio, die 29 novemb. 1847 benedicto*⁹. Co przetłumaczyć możemy: *Pogrzebany jest na nowym cmentarzu, pobłogosławionym dnia 29 listopada 1847.* ... O jaki nowy cmentarz tu chodzi? Na pewno nie o ten na Zadzielu, gdyż ten założony został 8 lat później. Tu chodzi o nasz stary cmentarz! Z analizy historycznej wynika że:

1. Przy kościele grzebano do roku ok. 1790.
2. Od ok. 1790 zaczęto grzebać na cmentarzu Podgórskich koło p. Firka. I od tego czasu do grudnia 1846 w parafii zmarło i oczywiście pochowanych zostało nieprawdopodobnie wielu parafian: tj. 2 903 osoby. W samym zaś roku pomoru głodowego, a więc od stycznia do dnia założenia **nowego cmentarza** "pod Budzowskim", czyli do dnia 29 listopada 1847 zmarły 402 osoby. W sumie zmarło prawie 3 300 osób. Taką liczbę musiał pomieścić cmentarz Podgórskich. To znowuż wydaje się nam nieprawdopodobne, aby tyle pomieścić. Jest to jednak możliwe, albowiem większość zmarłych, to dzieci, poza tym w tamtych czasach po 20 latach groby bywały przekopywane.
3. Kiedy na cmentarzu Podgórskich zabrakło miejsca, założono i poświęcono 29 listopada 1847 roku cmentarz Pod Budzowskim, czyli nazywany przez nas "stary cmentarz".
4. Zaś 8 lat później czyli w roku 1855 założono cmentarz na Zadzielu. Na pierwszy rzut oka za krótki wydaje się czas między urządzeniem cmentarza pod Budzowskim, a założeniem cmentarza na Zadzielu. Trzeba jednak zważyć, że od 1848 roku aż do 1855 zmarło w parafii 508 osób, to znacznie uszczupliło stary cmentarz, w związku z czym a nie czekano dnia, kiedy będzie zapełniony w 100%. tylko szukano nowego miejsca.

Teraz cała teoria dotycząca chronologii cmentarzy zakliczyńskiej parafii wydaje się być spójna. Oczywiście do tego momentu taką będzie, aż archiwa przemówią i objawią jakieś inne fakty. Teraz też wydaje się zrozumiałe dlaczego niektórzy do dziś nazywali ten cmentarz cholerycznym: nie dla tego, żeby tam choleryków grzebano, ale że grzebani byli zmarli z pomoru głodowego po rabacji.

Skoro jesteśmy jeszcze przy cmentarzach na Podlesiu, to wypada przypomnieć, że w roku 1945 na cmentarzu Podgórskich koło p. Firka pochowanych zostało ok. 30 żołnierzy niemieckich i kilku rosyjskich, którzy tu zginęli w czasie frontu. Rosjanie podobno zostali w 1948 ekshumowani i przeniesieni do Dobczyc, Niemcy zaś pozostali.... W księdze zmarłych nie odnotowano faktu pogrzebania jakichkolwiek żołnierzy z tego czasu, spowodowane to mogło być tym, że właśnie 31.12.1944 zmarł proboszcz ks. Jan Kozub. Albo po prostu: za doznane krzywdy nikt nie przejmował się ciałem nieprzyjaciela. (...) W obecnym roku 2013, poświęcony tam został obelisk upamiętniający to

⁸ Oczywiście wyjątkiem grzebania przy kościołach na długie czasy pozostali księża i kolatorowie kościoła, co ma swój wyraz także w naszej parafii: ostatni - ks. Jan Kozub pogrzebany był w 1945.

⁹ Zob. LM t. 22, s 14, nr 171; LM t. 21, s. 13, nr 130.

stare miejsce pochówku naszych przodków. Oto umieszczony na nim krótki napis, dziś już nieaktualny: **DLA ZACHOWANIA PAMIĘCI O II CMENTARZU Z WIEKU XV-XVII W ZAKLICZYNIE OBELISK TEN WZNIĘŚLI W ROKU 2013 PARAFIANIE. R. I. P.**¹⁰

Cmentarz w Zakliczynie na Zadzielu założony został jak wspominałem wyżej w roku 1855 na roli Sudrowej¹¹. Kiedyś przypuszczałem, że nieruchomości pod cmentarz wycięta została z gruntów dworskich. Tymczasem obecnie nie mam już żadnych wątpliwości, że ofiarował ją na ten cel **Baltazar Suder**. Był on kmieciem¹² mieszkającym w Zakliczynie pod numerem 12, na przysiółku Wieś, a więc tu gdzie obecnie mieszkają p. Lejdowie. Jego posiadłość ciągnęła się pasem od potoku (dziś zalewu), aż do szczytu cmentarza. Był on niewątpliwie zamożnym gospodarzem: swoim rodzicom Michałowi i Magdalenie wystawił pomnik, który stoi do dziś przy pierwszej bramie cmentarnej. Swojej pierwszej żonie Teresie w roku 1860 wystawił także pomnik, znajduje się on na głębokości brzozy w kierunku wschodnim. Także drugą żonę Barbarę w podobny sposób upamiętnił po jej śmierci w 1882 roku. Znajduje się ten pomnik w pobliżu grobu ks. Józefa Kozika. Kiedy zaś on sam pomarł w księdze zmarłych odnotowano: *benefactor ecclesiae parochialis huius*, co można przetłumaczyć: *dobroczyńca kościoła parafialnego tutaj*. To niewątpliwie i dla przyczyny ofiarowania ziemi pod cmentarz nazwano go dobroczyńcą.... Niestety na cmentarzu nie znaleziono jego pomnika.... Nie zachował się? czy może mu nie postawiono? Trudno powiedzieć!... Jako pierwszy spoczął na tym cmentarzu 7 kwietnia 1855 r. Jan Kiszka¹³, s. Grzegorza i Agnieszki zd. Płachta, zm. 5 kwietnia. Był to chłopiec liczący tylko 6 tygodni życia, urodził się w Zakliczynie pod numerem 131. W adnotacjach przy tym zapisie zamieszczono uwagę: *Sepultus primus ex Zakliczyn in coemeterium novo, versus Czechówkam, benedicto 2 aprilis a. c.* Przetłumaczyć to można: *Pogrzebany pierwszy z Zakliczyna na cmentarzu nowym skierowanym na Czechówkę, pobłogosławiony 2 kwietnia roku bieżącego*. Przy kolejnych zmarłych już nie odnotowywano, gdzie byli grzebani, ale na pewno w zdecydowanej większości tutaj, na Zadzielu. Natomiast z Czechówki jako pierwszy pogrzebany tu został 14.04.1855 Andrzej Łukasik¹⁴ s. Grzegorza i Agnieszki zd. Budzowska, mający 11 lat. Mieszkał pod nr 20, gdzie obecnie mieszka p. Masiór, na Kolonii.... Ażeby dodać uroku, albo kłopotu potomnym odnotowano, iż zmarł on na tyfus. Mamy więc kolejny dowód, że nie zawsze zmarli na choroby zakaźne grzebani byli na epidemicznych cmentarzach. To stąd wynikają niemałe trudności w ustaleniu ile osób na epidemicznych cmentarzach spoczywa.

Nie wiem na jakiej podstawie p. Mysiński napisał o istnieniu cmentarzy cholerycznych w parafii. Najprawdopodobniej na podstawie przekazów ustnych, ja bowiem jak dotąd nie spotkałem w archiwum parafialnym żadnych na ten temat dokumentów, poza jedną wzmianką przy metryce zgonu Tomasza Panka zamieszkałego w Czechówce pod nr 36 z dnia 25 sierpnia 1831: *Primus, qui in parochia Zakliczynensi contagio in tempore in Europa grassante morbo cholera, morbus dicto demortuus fuit, qui in Wieliczka contagiem contraxit, qui in novo in Czechówka benedicto cemeterio sepultus fuit*. W przybliżeniu przetłumaczyć to można: *Pierwszy, który z parafii Zakliczyn zaraził się w czasie, kiedy w Europie grasowała choroba cholery, choroby decydującej o śmierci. W Wieliczce zaraził się, którego na nowym w Czechówce pobłogosławionym cmentarzu pochowano*.

Mamy więc dowód, że na terenie parafii w Czechówce choleryczny cmentarz powstał w roku 1831¹⁵. Wtedy bowiem wyszło rozporządzenie władz austriackich nakazujące takowe zakładać w każdej wiosce, aby zmarłych na choroby zakaźne nie przewozić i nie rozsiewać "zarazy". Kiedy zaś założone zostały choleryczne w Stojowicach i w Zakliczynie na Pakuzie na razie nie wiadomo. Również nie wiadomo, ile osób i kto na nich był pogrzebany.

Na podstawie ksiąg metrykalnych trzeba powiedzieć, że epidemia cholery nazwana po imieniu, w Zakliczynie wystąpiła 2 razy: w roku 1849, a zmarło na nią 7 osób. Po raz drugi wystąpiła w roku 1855, a zmarło wówczas 18

¹⁰ W świetle przeprowadzonej obecnie analizy umieszczony napis jest błędny. Jeżeli w archiwum Kurii nie zostaną odkryte jakieś nowe dokumenty, to napis koniecznie trzeba zmienić na: **Dla zachowania pamięci o II cmentarzu z czasu pomoru głodowego z roku 1847 w Zakliczynie obelisk ten wznieśli w roku 2013 parafianie. R. I. P.**

¹¹ Por. Pro memoria, s. 19.

¹² Warto może przypomnieć że w XV wieku kmiecie posiadali zwykle łan ziemi, czyli ok. 16 ha. W Zakliczynie takich kmieci było około 16.

¹³ Por. LM t. 22, s. 37, nr 16.

¹⁴ Por. LM t. 21, s. 28, nr 11.

¹⁵ W Czechówce na cholere w 1831 roku zmarli w sumie 2 osoby, w 1849 zmarła 1, a w 1863 roku 3. Zmarli ci na pewno pogrzebani zostali w Czechówce pod Lipką. Ilu na inne zakaźne choroby - na razie nie wiemy.

osób... Z analizy historycznej wygląda jednak na to, że choroba ta wystąpiła jeszcze dwa razy. Raz wystąpiła 1841 roku, a w księdze zmarłych nazwano ją po prostu jako biegunka (diarrhoea). Zmarło na nią wtedy 8 osób. Drugi raz wystąpiła roku w 1845 roku, a zmarło na nią 19 mieszkańców.... Co wskazuje na to, że była to cholera, a nie zwykła biegunka? Otóż czas jej występowania - miesiące letnie, a także to, że później nigdy zwykła biegunka nie była przyczyną tylu śmiertelnych zejść jednocześnie... Dlaczego nie została nazwana po imieniu? Trudno powiedzieć, być może ludzie wstydzieli się do niej nieraz przyznać, dlatego tylko podawali objaw chorobowy czyli biegunkę.... Cholere zaś przywlekły do Polski podobno w czasie powstania listopadowego (1831) wojska rosyjskie....

Zmarłych na zakaźne choroby w Zakliczynie dokładniej obrazuje tabela poniżej:

Lp.	Imię i nazwisko	Nr domu	Wiek	Data zgonu	Cholera	Czerwonka -dissenteria	Tyfus	Biegunka -diarrhoea
1.	Konstancja Jonczyk	56	18	6.09.1841				+
2.	Agnieszka Małota	35	7	6.09.1841				+
3.	Marianna Surówka	61	8	25.09.1841				+
4.	Jan Zieliński	2	1	30.09.1841				+
5.	Barbara Rybka	60	40	2.10.1841				+
6.	Stanisław Zieliński	2	1	5.10.1841				+
7.	Jan Oramus	57	6	10.10.1841				+
8.	Marianna Zielińska	2	22	15.10.1841				+
9.	Teresa Salawa	85	1	19.10.1841				+
10.	Barbara Firek	45	11	25.10.1841		+		
11.	Petronela Firek	45	13	29.10.1841		+		
12.	Marcin Maniecki	100	60	2.11.1841		+		
13.	Kunegunda Filiciak	43	13	3.11.1841		+		
14.	Jan Oramus	42	2	9.11.1841		+		
15.	Paweł Ślusarczyk	7	18	18.01.1842		+		
16.	Stefan Płachta	51	1/3	7.09.1843		+		
17.	Antoni Półtorak	33	6	11.09.1843		+		
18.	Szymon Płachta	51	3/4	13.09.1843		+		
19.	Kungunda ?	60	3/4	29.09.1843		+		
20.	Piotr Oramus	19	1/3	17.08.1845				+
21.	Jan Półtorak	9	3	9.09.1845				+
22.	Jan Budzowski	84	2	13.09.1845				+
23.	Zofia Żak	80	1/2	1.10.1845				+
24.	Marianna Nowak	72	1/2	10.08.1846				+
25.	Błażej Małota	16	18	7.04.1847				+
26.	Marianna Firek	41	6	16.08.1847				+
27.	Andrzej Woytowicz	28	4	21.08.1847				+
28.	Marianna Kwinta	102	22	27.08.1847				+
29.	Piotr Budzowski	47	22	2.09.1847				+
30.	Magdalena Tylek	47	30	4.09.1847				+
31.	Maciej Tylek	47	40	15.09.1847				+
32.	Klara Firek	50	40	18.09.1847				+
33.	Jan Woytycza	104	53	24.09.1847				+
34.	Helena Kwinta	41	26	26.09.1847				+
35.	Wojciech Ślusarczyk	62	47	5.10.1847				+
36.	Regina Jancyk	63	30	5.10.1847				+
37.	Ludwina Jancyk	63	3	9.10.1847				+
38.	Marianna Salawa	85	4	7.12.1847				+
39.	Jan Matoga	67	2	7.08.1848		+		
40.	Katarzyna Matoga	66	2	11.08.1848		+		
41.	Stanisław Kwinta	16	2	9.02.1848		+		
42.	Katarzyna Kurnik	59	1/3	16.06.1848		+		
43.	Sebastian Panek	17	69	13.08.1848	+			

44.	Tekla Poznańska	21	37	30.08.1848	+			
45.	Marianna Surówka	29	25	30.8.1848	+			
46.	Marianna Baran	21	8	30.08.1848	+			
47.	Piotr Małota	20	40	3.09.1848	+			
48.	Małgorzata Oramus	15/44	1/3	22.09.1848	+			
49.	Ewa Oramus	15/44	8	25.09.1848	+			
50.	Piotr Firek	45	1/3	28.08.1850		+		
51.	Józef Baran	49	4	9.09.1850		+		
52.	Łucja Kwinta	41	20	13.02.1851			+	
53.	Piotra Warzecha	26	1/2	11.03.1851			+	
54.	Wawrzyniec Wojtycza	108	27	26.04.1851			+	
55.	Anna Żak	80	1	10.06.1852		+		
56.	Franciszek Żak	80	5	10.06.1852		+		
57.	Filip Chorobik	101	26	6.05.1853			+	
58.	Józef Matoga	100	24	8.08.1854		+		
59.	Walenty Żak	80	1/2	12.08.1854		+		
60.	Jan Kiszka	10	4	11.08.1854		+		
61.	Wincenty Kiszka	10	3	16.08.1854		+		
62.	Regina Żak	80	2	28.08.1854		+		
63.	Jan Warzecha	17	9	25.08.1854		+		
64.	Agnieszka Warzecha	17	9	29.08.1854		+		
65.	Małgorzata Salawa	34	37	1.09.1854		+		
66.	Józef Płachta	35	1/3	7.09.1854		+		
67.	Jan Kordula	25	12	17.12.1854		+		
68.	Regina Wojtycza	108	46	24.03.1855			+	
69.	Ignacy Kurnik	59	34	3.05.1855			+	
70.	Regina Suder	52	28	30.07.1855	+			
71.	Marianna Małota	35	45	5.08.1855	+			
72.	Andrzej Kubacki	9	10	5.08.1855	+			
73.	Paweł Płachta	35	32	9.08.1855	+			
74.	Karol Małota	35	14	9.08.1855	+			
75.	Agnieszka Płachta	35	34	10.08.1855	+			
76.	Anna Suder	37	49	10.08.1855	+			
77.	Grzegorz Baran	79	2	10.08.1855	+			
78.	Małgorzata Nowak	8	21	11.08.1855	+			
79.	Jadwiga Kapusta	73	31	12.08.1855	+			
80.	Walenty Ślusarczyk	8	36	15.08.1855	+			
81.	Kunegunda Baran	79	65	15.08.1855	+			
82.	Jakub Ślusarczyk	73	7	15.08.1855	+			
83.	Jan Ślusarczyk	73	11	19.08.1855	+			
84.	Joanna Baran	103	1	20.08.1855	+			
85.	Michał Łukasik	134	4	22.08.1855	+			
86.	Jan Baran	78	6	20.08.1855	+			
87.	Bartłomiej Salawa	68	23	7.09.1855	+			
88.	Jan Stasiak	28	9	4.10.1855		+		
89.	Marianna Suder	52	3/4	23.10.1855		+		
90.	Jan Ślusarczyk	141	4	30.08.1856		+		
91.	Józef Oramus	15	2	23.09.1857		+		
92.	Jakub Matoga	39	28	4.02.1860			+	
93.	Marianna Ślusarczyk	42	3/4	18.10.1862		+		
94.	Ignacy Mitan	88	1	31.07.1863		+		
95.	Marianna Suder	85	1	9.08.1863		+		

96.	Anna Rupik	58	1	9.08.1863		+		
97.	Józef Mitan	129	12	10.08.1863		+		
98.	Katarzyna Leszczyńska	68	3/4	13.08.1863		+		
99.	Piotr Stasiak	28	1/2	14.08.1863		+		
100.	Piotr Płachta	107	3	16.08.1863		+		
101.	Adam Oramus	57	5	18.08.1863		+		
102.	Katarzyna Oramus	75	3/4	18.08.1863		+		
103.	Zuzanna Wójtowicz	134	8	22.08.1863		+		
104.	Katarzyna Mitan	129	6	25.08.1863		+		
105.	Jadwiga Poznańska	98	6	26.08.1863		+		
106.	Jan Płachta	70	9	30.08.1863		+		
107.	Franciszek Firek	140	5	1.09.1863		+		
108.	Petronela Matoga	100	6	3.09.1863		+		
109.	Szymon Ślusarczyk	18	8	23.09.1863		+		
110.	Agata Ślusarczyk	19	6	1.10.1863		+		
111.	Małgorzata Małota	16	16	8.10.1863		+		
112.	Antoni Szlachta	84	1/3	31.10.1863		+		
113.	Wiktoria Bonar	36	1/12	3.06.1865		+		
114.	Elżbieta Baran	103	2	25.08.1865		+		
115.	Michał Żak	80	5	12.09.1865		+		
116.	Kazimierz Dańczak	92	1/2	12.09.1865		+		
117.	Jakub Kapusta	53	6	13.09.1865		+		
118.	Walenty Dańczak	92	2	15.09.1865		+		
119.	Klemens Płachta	107	1	26.09.1865		+		
120.	Agnieszka Małota	16	38	21.11.1866			+	
121.	Jan Małota	20	27	5.12.1866			+	
122.	Marianna Mitan	129	41	26.11.1867			+	
123.	Zofia Baran	118	3	8.08.1868		+		
124.	Klemens Małota	146	41	20.01.1869			+	
125.	Małgorzata Firek	119	43	27.01.1869			+	
126.	Małgorzata Chorobik	66	11	10.08.1870		+		
127.	Jan Baran	21	4	19.08.1870		+		
128.	Zofia Stasiak	28	30	21.12.1871			+	
129.	Agnieszka Baran	103	52	8.02.1873			+	
130.	Jan Góral	35	27	5.03.1873			+	
131.	Piotr Oramus	136	3/4	2.09.1873		+		
132.	Wojciech Jonczyk	63	3	22.09.1873		+		
133.	Agnieszka Płachta	107	10	3.10.1873		+		
134.	Wiktoria Leszczyńska	68	5	10.10.1873		+		
135.	Feliks Leszczyński	68	6	13.10.1873		+		
136.	Agata Leszczyńska	68	3	16.10.1873		+		
137.	Wiktoria Baran	78	6	21.10.1873				+
138.	Elżbieta Ślusarczyk	130	1	20.10.1873		+		
139.	Marian Suder	149	7	28.10.1873		+		
140.	Piotr Płachta	51	1/2	4.11.1873		+		
141.	Małgorzata Budzowska	54	56	31.03.1874			+	
142.	Jan Oramus	57	59	19.05.1874			+	
143.	Jan Matoga	139	24	12.08.1874		+		
144.	Franciszek Matoga	139	8	22.10.1874		+		
145.	Ludwik Panuś	67	3	23.08.1874		+		
146.	Wiktoria Ślusarczyk	40	14	28.08.1874		+		
147.	Rozalia Małota	20	5	9.09.1874		+		

148.	Jan Ślusarczyk	125	1/2	8.09.1874		+		
149.	Karol Ślusarczyk	40	8	12.09.1874		+		
150.	Kazimierz Stasiak	28	1/2	15.09.1874		+		
151.	Filip Panuś	28	4	19.09.1874		+		
152.	Wojciech Kiszka	111	50	23.09.1874				+
153.	Anna Płachta	13	63	27.09.1874				+
154.	Wojciech Grzybek	60	11	20.10.1874		+		
155.	Anna Grzybek	60	7	27.10.1874		+		
156.	Wojciech Góral	154	1/2	5.11.1874		+		
157.	Regina Warzecha	26	32	16.01.1875			+	
158.	Baltazar Góral	35	24	8.11.1875			+	
159.	Jan Dańczak	92	26	21.04.1876			+	
160.	Grzegorz Oramus	52	44	22.04.1876			+	
161.	Marianna Oramus	44	28	22.04.1876			+	
162.	Agnieszka Kwinta	41	52	30.04.1876			+	
163.	Jakub Kubacki	110	2	20.06.1876		+		
164.	Agnieszka Baran	7	26	17.06.1876			+	
165.	Paweł Matoga	145	13	21.10.1876		+		
166.	Bartłomiej Góral	6	69	22.10.1876				+
167.	Jan Matoga	11	2	26.10.1876		+		
168.	Kazimierz Półtorak	33	2/3	3.11.1876		+		
169.	Tekla Matoga	11	16	10.11.1876		+		
170.	Andrzej Oramus	164	5	12.11.1876		+		
171.	Karol Matoga	11	13	19.11.1876		+		
172.	Piotr Kordula	25	3	22.11.1876		+		
173.	Katarzyna Przęczek	117	47	25.12.1876			+	
174.	Walenty Baran	72	42	27.12.1876			+	
175.	Jakub Małota	2	47	18.01.1877			+	
176.	Antoni Nowak	8	51	22.01.1877			+	
177.	Marianna Ślusarczyk	148	44	24.01.1877			+	
178.	Piotr Ślusarczyk	39	35	17.02.1877			+	
179.	Wiktoria Matoga	45	23	22.11.1877			+	
180.	Wojciech Góral	6	33	20.08.1878			+	
181.	Róża Budzowska	162	27	11.10.1878			+	
182.	Piotr Suder	5	42	12.03.1879			+	
183.	Wojciech Firek	32	56	15.06.1879			+	
184.	Franciszek Firek	47	44	2.06.1879			+	
185.	Julianna Topa	70	1/4	2.08.1880			+	
186.	Katarzyna Mitan	129	15	18.08.1880		+		
187.	Feliks Półtorak	175	1/12	30.08.1880		+		
188.	Jan Nowak	8	1	21.09.1880		+		
189.	Bronisława Kalęba	69	1/12	1.10.1880		+		
190.	Stanisław Chorobik	101	1/2	16.11.1880		+		
191.				Razem	25	91	36	32

Na cmentarzach cholerycznych często grzebano oprócz "choleryków" także zmarłych na czerwonkę i tyfus. Jednak nie zawsze tak było, a przykładem jest Kazimierz Suder - zmarły w roku 1786 na czerwonkę a pogrzebany w kościele! Przykładem też jest wspomniany wyżej Andrzej Łukasik zm. 14.04.1855 roku, a pochowany jako pierwszy na zadzielskim cmentarzu....

Jednak najbardziej dokuczliwą chorobą zakaźną, jak wynika to z ksiąg metrykalnych, była czerwonka. Powtarzała się ona bardzo często i to nie tylko w porze letniej. Objawiała się zaś jako biegunka z krwią (stąd nazwa). Od roku 1841 do 1880 zmarło na nią 91 osób.... Kilka razy wystąpił też tyfus. Była to choroba przenoszona przez

insekty (wszy i pchły). Zmarło na tę chorobę 36 mieszkańców... Nie wiadomo ilu z nich pogrzebanych zostało na cholerycznym cmentarzu na Pakuzie, a ilu na parafialnym cmentarzu dla wszystkich. Ażeby coś więcej na ten temat powiedzieć trzeba by pewnie robić ekshumacje, to mogłoby w przybliżeniu pokazać ilu tam ludzi spoczywa.

Wnioski:

1. Żeby więcej coś powiedzieć trzeba by dokładnie przejrzeć akta w archiwum w Kurii Metropolitalnej. Być może znajdzie się tam coś co wzbogaci naszą wiedzę.
2. Ekshumacje niewątpliwie mogłyby nam wiele powiedzieć, ale to praca nie dla nas, ale dla fachowców.
3. Na cmentarzach cholerycznych na pewno spoczywają Ci, o których zapisano iż zmarli na cholereę. Zmarli na inne choroby zakaźne chowani być mogli razem z innymi. Wszystko to odnosi się także do cmentarzy w Czechówce i Stojowicach.
4. Należą się słowa uznania dla p. Piotra Firka, który wyraził zgodę na postawienie znaku pamięci w postaci obelisku na dawnym cmentarzu. Tym bardziej, że cmentarz ten bowiem mieści ponad 3 000 osób.
5. **Należałoby koniecznie** na cmentarzach cholerycznych w Czechówce - Pod lipką i na Pakuzie postawić jakieś znaki pamięci. Proszę o pomoc w określeniu, kto jest właścicielem tych miejsc grzebalnych....
6. Niech słowa, które nieraz słyszymy: *Cześć ich pamięci!* Nie będą słowami pustymi, a znaki w formie krzyża lub obelisku, niech o tym świadczą.

ks. Józef Stopka